

Розділ XXVII

ЗАХИСТ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ: ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ

ХАРИТОНОВА О. І.

Національний університет «Одеська юридична академія»,
завідувач кафедри права інтелектуальної власності та корпоративного права,
доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент НАПрН України

ІНТЕРНЕТ І ПОЯВА НОВИХ КАТЕГОРІЙ ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА: ДО ПОСТАНОВКИ ПРОБЛЕМИ

Поява і бурхливий розвиток всесвітньої мережі Інтернет поставили на порядок денний низку питань, які потребують негайного вирішення, оскільки право поки що відстає від технічного прогресу. Сучасне суспільство характеризується якісно новими тенденціями розвитку в інформаційній сфері, насамперед стрімким формуванням глобального інформаційного простору та глобальним інформаційним протифорством, розробкою і використанням повітряних інформаційно-комунікаційних технологій, виникненням принципово нових суспільних відносин за різноманітними напрямками інформаційної діяльності. Проблеми, що виникають у зв'язку з функціонуванням всесвітньої мережі, пов'язані не лише з захистом права інтелектуальної власності. Формування нових відносин, пов'язаних з розвитком інформаційно-комунікаційних технологій, спричиняє появу нових, певдомих раніше цивільному праву, категорій. Це стосується, насамперед, таких терміно-понять, як «віртуальна власність», «віртуальні гроші», «віртуальний ринок», «електронна торгівля» тощо. Вони досить наочно демонструють необхідність перегляду певних постулатів правової теорії, наступ нової об'єктивної реальності, яка формується під впливом інформаційного суспільства.

Найбільші зміни у зв'язку з розвитком інформаційно-комунікаційних технологій відбуваються у сфері права власності як одній з фундаментальних, базових категорій цивільного права, що формувалося, починаючи з римського права, протягом багатьох сторіч. Останні десятиріччя свідчать про перегляд розуміння самої сутності права власності — розуміння його як повного панування над річчю (*plena in re potestas*). Ще О. Шпенглер писав про те, що у сучасному законодавстві (для О. Шпенглера це — 1922 р.) законодавство у сфері речових прав

практично не зазнало змін. І «особи» і «речі» взагалі не є поняттями права, а лише прокреслюють банальну межу між людиною і всім іншим. Однак якщо античне право було «правом тіл», то сучасне право це «право функцій». Чому зміст патентного закону не може бути включеним у речове право? Чому авторське право виявилось не здатним відокремити духовне творіння від його форм, котрі можна передавати, такі як рукопис чи друкована продукція? Чому в одній і тій самій картині у суперечності з речовим правом доводиться розрізнити художню і матеріальну власність шляхом розподілу придбання оригіналу і набуття права на відтворення? Чому крадіжка підприємницької ідеї або бізнес-плану некаране, а крадіжка шматку паперу, на якому зроблений начерк, карається у кримінальному порядку? Тому що сьогодні над нами все ще тяжіє поняття тілесної речі [1, с. 84–86].

Сьогодні, як ніколи, стали актуальними ті питання, які ставив О. Шпенглер на початку минулого сторіччя. З'являється право власності на бездокументарні цінні папери, програмне забезпечення, зміст інтернет-сайту тощо. Отже, проблеми з визначенням відповідних категорій, таких, наприклад, як віртуальна власність, право віртуальної власності, необхідно вирішувати на доктринальному рівні і негайно. В усякому разі необхідна широка дискусія стосовно правової природи, змісту даних категорій з метою вироблення єдиних понять, адекватного регулювання відносин, що виникають стосовно певних об'єктів.

Слід зазначити, що вже існують спроби визначення поняття віртуальної власності. Так, наприклад, віртуальна власність визначається як інформаційний об'єкт, права на який належать одному або декільком власникам. Встановлення права володіння і розпорядження віртуальною власністю можливо двома шляхами: при створенні інформаційного об'єкта (авторське право чи інтелектуальна власність); при передачі (у письмовому вигляді, з укладенням відповідного договору або за згодою користувача з користувальницькою угодою) права володіння і розпорядження на весь інформаційний об'єкт або його частина, від творця (автора) покупцю (користувачеві). Так само можливий варіант передачі такого права способом надання сертифіката на володіння інформаційним об'єктом або його частиною [2, с. 32].

Пропонується також визначити віртуальну власність з точки зору постіндустріального суспільства. У системі відносин власності постіндустріальної економіки виокремлено відносини між економічними суб'єктами з приводу привласнення — відчуження неречових (віртуальних) об'єктів, що функціонують переважно у віртуальному просторі та опосередковано представляють реальні відносини з приводу матеріальних і нематеріальних благ, на основі чого обґрунтовано категорію «віртуальна власність». Запропонована категорія є теоретичним відтворенням розвитку відносин власності та, на відміну від інтелектуальної власності, характеризує нематеріальні об'єкти, що не є безпосередніми

чинниками та результатами інтелектуального виробництва і виступають як відображення окремих властивостей матеріальних чи нематеріальних об'єктів та / або можливості певних дій чи утримання від них щодо цих об'єктів [3, с. 187].

Поняття віртуальної власності формується і судовою практикою. Так, рішенням Боншського суду другого рівня, за провайдером було визнано право віртуальної власності на програмне забезпечення сайту. Відповідно до фабули справи, позов було подано учасником, якому було відмовлено в подальшому доступі до чату (Chat-rooms). У суді мова йшла про законність рішення провайдера стосовно користувача, з яким не було укладено жодного договору. Можливі підстави для виключення з чату суд знайшов у пар. 1004 Німецького Цивільного кодексу, припускаючи, що провайдер має «віртуальне право на недоторканість власності» (virtuel Hausrecht), яке полягає у праві використовувати у відповідних цілях (тобто, для захисту свого права) програмне забезпечення, розміщене на сервері (software). Право на використання програмного забезпечення як таке суд кваліфікував вперше як «віртуальну власність» (virtual Eigentum) і надав позивачу відповідний захист. Позивач (виключений учасник чату), на думку суду, зв'язав себе зобов'язанням, висловивши свою добровільну згоду на участь у чаті. З іншого боку той, хто допустив його без будь-яких додаткових умов до користування чатом (тобто, провайдер), не вправі довільно припинити таке користування. Однак суд розмежував ті умови, які могли би бути встановлені провайдером завчасно і таким чином надати йому більшу свободу дій і ті обмеження, законність яких пов'язана з реакцією інших учасників. Таким чином, «віртуальна власність», як слідує з судового рішення, характеризується в першу чергу не правом на усунення будь-якого порушення (як це має місце у випадку з «класичною власністю») — її структура безпосередньо залежить від очікувань учасників відкритого комунікативного процесу, тобто з самого початку пов'язана з правом користування третіх осіб [1, с. 32].

Як бачимо, в даному випадку суд застосував аналогію з розпорядженням реальною власністю, пославшись на тлумачення подібних обставин при використанні права на усунення порушення.

Поява нової категорії, її доктринальне забезпечення заслуговує на увагу не лише у зв'язку з поширенням поняття власності на віртуальне право розпорядження програмним забезпеченням, а з розширенням предметної сфери самого права власності взагалі. В сучасну епоху змінюються також характеристики речового майна: відбувається знецінення з точки зору його функціонального призначення (значення набувають, насамперед, його неречові властивості: безпека, дизайн, престижність, перевага користування над розпорядженням, котра знаходить прояв у доступі, тощо). Тому категорія «право віртуальної власності» потребує детального аналізу з боку науковців і практиків з метою вироблення єдиного його поняття, яке вдовольнило б і перших і других.

Список використаних джерел

1. Шендлер О. Закат Европы. – М., 1998. – Т. 2. – С. 112 с.
2. Войниканис Е. А., Якушев М. В. Информатия. Собственность. Интернет: Традиция и новеллы в современном праве. – М. : Волгерс Клувер, 2004. – 160 с.
3. Степаненко С. В., Яковенко Л. І. Трансформація відносин власності в умовах постіндустріальної економіки. – Полтава: Скайтск, 2009. – 240 с.

БААДЖИ Н. П.

Національний університет «Одеська юридична академія»,
доцент кафедри права інтелектуальної власності та корпоративного права,
кандидат юридичних наук, доцент

ДЕЯКІ ПРАВОПОРУШЕННЯ У МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ

Інтенсивне впровадження сучасних інформаційних технологій в економіці, управлінні, кредитно-банківській діяльності призводить до постійного розширення кола комп'ютерних систем та мереж. Нажаль, це викликає і певні проблеми. Окрім того, особливої уваги та актуальності набуває проблема боротьби з правопорушеннями, що вчиняються з використанням комп'ютерних технологій. Кількість правопорушень постійно зростає. Перш за все, це пов'язано з приєднанням до міжнародних систем телекомунікаційного рівня та підвищенням інтелектуального рівня злоумисників, які за допомогою мережі Інтернет мають несанкціонований доступ до комп'ютерної інформації. Від несанкціонованого доступу потерпають навіть досвідчені фахівці.

Специфікою правопорушень, які вчиняються в Інтернеті, передусім є те, що географічні та адміністративні кордони у мережі відсутні, саме тому, окремі аспекти організації захисту як корпоративних систем, так і інформаційної безпеки національної складової глобальної мережі залишаються на сьогодні недостатньо вивченими.

Найпоширенішим правопорушенням у кількісному вираженні на сьогодні є спам. Кожний користувач електронної пошти відчув на собі «переваги» електронної реклами, коли витрачається велика кількість робочого чи особистого часу на знищення зайвих повідомлень, які, в свою чергу, можуть бути транспортним засобом для вірусів.

Спамерна розсилка на законодавчому рівні заборонена не в усіх країнах, а судова практика ще незграбна. Наприклад, у різних штатах США прийнято такі нормативні акти: U. S. CAN-SPAM Act, Anti-Spamming Act, Unsolicited Commercial Electronic Mail Act. У 2005 р. був створений перший судовий прецедент. У лютому 2005 р. суд штату Вірджинія